

ROK 1968 W POLSCE

1. Geneza wydarzeń 1968 r. w Polsce.

Omawiając genezę wydarzeń 1968 r. nie można ominąć sytuacji międzynarodowej. Rok 1967 i 1968 to okres „zimnej wojny”. ZSRR i USA rywalizowały ze sobą praktycznie we wszystkich dziedzinach. Współzawodnictwo między blokiem komunistycznym i zachodnim zostało również przeniesione również na kraje Trzeciego Świata. Na Bliskim Wschodzie ostoją bloku zachodniego był Izrael; blok komunistyczny miał oparcie w państwach arabskich. Od momentu powstania państwa Izrael istniały bardzo napięte stosunki między tym państwem, a państwami arabskimi. Od 5 – 10 czerwca **1967 r. rozegrała się wojna sześciodniowa, w której Izrael błyskawicznie pokonał koalicję państw arabskich** (Egiptu, Jordanii, Syrii). Wydarzenie to odbiło się echem po całym świecie, tym bardziej że Kanał Sueski zamknięto na 7 lat. Wojna ta miała wpływ na polaryzację stanowisk wobec państwa Izrael, które zostało potępione przez Moskwę. Rumunia przyjęła stanowisko neutralne wobec konfliktu bliskowschodniego. W całym bloku komunistycznym rozpoczęła się nagonka nie tylko na Izrael ale również na Żydów.

Drugim konfliktem międzynarodowym, który podzielił państwa komunistyczne był **konflikt radziecko – chiński**. Stosunki między tymi państwami zostały praktycznie zerwane (wycofano ambasadorów), a świat stanął na krawędzi wojny. W sporze tym Chiny zostały poparte przez Albanie, podczas gdy reszta państw komunistycznych poparła Moskwę. Również w tym konflikcie Rumunia nie poparła żadnej ze stron.

Jednocześnie wzmogły się **tendencje reformatorskie**, którym sprzyjała sytuacja **wewnątrz ZSRR**. Wykształciła się tam opozycja intelektualistów. Pojawiły się samizdaty (wydawnictwa drugiego obiegu), na Ukrainie rozpoczęło się „narodowe ożywienie kulturalne”. Wydawało się, że ZSRR nie kontroluje sytuacji we własnym kraju, a jego pozycja wśród państw satelickich wyraźnie osłabła. Na Węgrzech ogłoszono reformę gospodarki, w Czechosłowacji I sekretarzem został **Aleksander Dubček**. Głosił on hasło „budowy socjalizmu z ludzką twarzą”. Pod hasłem tym krył się zamiar liberalizacji stosunków politycznych, demokratyzacji życia, reform gospodarczych, które zakładały nawet przywrócenie własności prywatnej. Szerzył się **ferment intelektualny**, nie tylko w Europie Środkowo – Wschodniej ale i Zachodniej. **Ruch akademicki** został zapoczątkowany we Francji i rozszerzył się na inne kraje Europy docierając także do państw bloku wschodniego.

Sytuacja wewnątrz państwa polskiego: rok 1968 to okres zastoju w gospodarce. Nazwano go „małą stabilizacją”. Jest to również okres zaostrzenia stosunków między państwem a Kościołem na tle obchodów Millenium (tysiąclecia państwa polskiego). Związana z tym była afera listu biskupów polskich do biskupów niemieckich, którą władze polskie próbowały wykorzystać do obniżenia prestiżu Kościoła w społeczeństwie polskim. W PZPR doszło do rywalizacji między „grupą partyzantów” skupioną wokół ministra spraw wewnętrznych gen. Mieczysława Moczara, a grupą skupioną wokół Władysława Gomółki. Grupa Moczara głosiła hasła antysemityczne i narodowe podczas gdy Gomółka stał na czele zachowawczego odłamu partii; z reformatora roku 1956 przekształcił się w polityka dogmatycznego. Ferment intelektualny dotarł również do Polski. Wśród inteligencji, a szczególnie wśród studentów Uniwersytetu Warszawskiego, narastała opozycja polityczna, która pragnęła przeprowadzić reformy. Nie myślano jednak o odejściu od socjalizmu. Wojna sześciodniowa spowodowała rozwój propagandy antysemitycznej. próbowano zrzucić na osoby pochodzenia żydowskiego odpowiedzialność za niepowodzenia gospodarcze.

2. Wydarzenia marcowe

Wydarzenia marcowe poprzedziła **premiera „Dziadów” Adama Mickiewicza, w reżyserii Kazimierza Dejmka** w Teatrze Narodowym w Warszawie. Młodzież potraktowała przedstawienie jako okazję do patriotycznych wystąpień i antyrosyjskich manifestacji. Podczas przedstawień wznoszono entuzjastyczne okrzyki, które podkreślały antyrosyjską treść dramatu. Po interwencji ambasadora radzieckiego 30

stycznia 1968 r. „Dziady” zdjęto z afisza. Ta polityczna decyzja wywołała sprzeciw młodzieży i studentów. Żądano nowych przedstawień, zbierano podpisy pod petycją, w której domagano się przywrócenia przedstawienia. Protest przeciwko zdjęciu przedstawienia wystosował również Związek Literatów Polskich, który domagał się wznowienia „Dziadów”. Z Uniwersytetu warszawskiego usunięto aresztowanych podczas manifestacji studentów: Adama Michnika i Henryka Szlajfera co spowodowało wzrost protestów. **Studenci Uniwersytetu Warszawskiego 8 marca 1968 r. zorganizowali wiec**, w którym domagali się cofnięcia decyzji o relegowaniu kolegów. Wiece ten został brutalnie rozpędzony przez MO. Aresztowano kolejnych studentów: m.in. Jacka Kuronia i Karola Modzelewskiego. Protestujących studentów UW poparli studenci Politechniki Warszawskiej. Później protesty rozszerzyły się na inne miasta: Kraków, Poznań, Lublin, Łódź, Wrocław, Gdańsk, Toruń. Władze wykorzystały fakt, iż organizatorzy protestu (m.in. Michnik) byli pochodzenia żydowskiego. Przedstawiły opinii publicznej protesty jako spisek syjonistyczny. propaganda władz zrzuciła całą winę na Żydów wzywając ludzi do walki w obronie polskości. Jednocześnie chciano przedstawić wydarzenia jako wybryki studenckie – chciano przeciwstawić sobie robotników i studentów. Aktyw partyjny organizował wiece robotnicze pod hasłami „studenci do nauki”, „literaci do pióra”. Chciano odwrócić uwagę robotników od postulatów studentów: przestrzegania praw konstytucyjnych, ukarania winnych brutalnych akcji MO, zwolnienia aresztowanych i zniesienia cenzury. Mimo propagandy robotnicy Wrocławia, Katowic i Krakowa poparli manifestacje młodzieży i studentów. 19 marca stanowisko wobec wydarzeń zajął Władysław Gomułka określając je jako antysocjalistyczne; podkreślił również żydowskie pochodzenie organizatorów wystąpień. To wywołało oburzenie studentów. **21 marca 1968 r. rozpoczął się strajk okupacyjny na Politechnice Warszawskiej i na Uniwersytecie Warszawskim.** Studenci domagali się: respektowania praw obywatelskich, zniesienia cenzury, protestowano przeciwko dyskryminacji rasowej, narodowej i religijnej. Domagano się również rzetelnej informacji w środkach masowego przekazu. Strajk trwał 3 dni. Studentów poparła część kadry naukowej uczelni. 25 marca 1968 r. zwolniono z UW 4 profesorów i 2 docentów (m.in. prof. Leszka Kołakowskiego). Z list studentów skreślono 34 osoby, rozwiązano 6 kierunków. Skreślonych studentów wcielono do wojska. Po rozpoczęciu nagonki antysemitkiej wyrzucono z PZPR ponad 8 tys. osób. Około 20 tys. osób pochodzenia żydowskiego wyjechało z Polski.